

Joke Dewilde

Universitetet i Oslo

Lars Anders Kulbrandstad

Høgskolen i Hedmark

Nyankomne barn og unge i den norske utdanningskonteksten

Innledning

11. desember 2015 var dette et av hovedoppslagene i *Aftenposten*, en av Norges ledende aviser: «Norske skoler sliter med integrering. Nå skal over 6 000 asylbarn inn i norske klasserom» (Øberg 2015). Bakgrunnen for artikkelen var den økende tilstrømningen av asylsøkere til landet denne høsten. Tall fra innvandringsmyndighetene viste at det var kommet 6 676 barn i skolepliktig alder i løpet av året, og disse barna har lovfestet rett til opplæring fra første dag dersom de ventes å oppholde seg mer enn tre måneder i landet, uavhengig av om det er sannsynlig at de vil få permanent opphold eller ikke.

Det har til alle tider kommet folk utenfra til Norge og bosatt seg i landet enten midlertidig eller permanent, og så lenge vi har hatt organisert undervisning, hvilket vil si fra 1739, har innvandrede barn og unge begynt på skolen. Lenge dreide det seg imidlertid om som så få personer at de har etterlatt seg beskjedne spor i statistikken og i litteraturen.

Skolegangen kan by på store utfordringer for elever som ikke har gode ferdigheter i undervisningsspråket (Østberg et al. 2010; OECD 2010), og dette gjelder i særlig grad når det er tale om barn og unge som kommer

til et nytt land sent i skoleløpet, og som har lite eller ingen skolebakgrunn fra hjemlandet (Thorshaug & Svendsen 2014:7). Det siste er tilfellet for et raskt økende antall elever i den norske skolen, og i denne artikkelen vil vi bl.a. belyse opplærings situasjonen for disse elevene.

Det er særlig denne gruppen av elever som betegnes som «nyankomne», og dette er et relativt nytt begrep i norske styringsdokumenter. Tradisjonelt har det vært vanlig med termer som «minoritetsspråklig» og «fra språklige minoriteter» (se f.eks. Opplæringslova 1998). Det samme ser vi når det gjelder forskning, der det først og fremst har vært forsket på «minoritetsspråklige» barn og unge generelt og mindre på «nyankomne» spesielt (Bakken 2007; Hilt & Bøyum 2015; Hyltenstam et al 1996; Thorshaug & Svendsen 2014). I likhet med slike benevnelser kan «nyankomne» oppfattes som en problematiserende perspektivering av elevene det er tale om. I et forsøk på å motvirke dette har tyske utdanningsforskere gitt en nettopp utkommet artikkelsamling om nylig innvandrete elever undertittelen: «eine Gruppe mit besonderen Potentialen», altså en gruppe med spesielle muligheter (Benholz et al. 2016). I en proposisjon til Stortinget peker Kunnskapsdepartement (Prop. 84 L (2011–2012) 2012) på at betegnelsen «nyankommen» innebærer en tidsavgrensning, men departementet vil likevel ikke angi konkret hvilken avgrensning det dreier seg om. Begrunnelsen er at kommunene og fylkeskommunene selv bør vurdere om en elev har så kort botid i Norge at han eller hun har behov for et innføringstilbud, innenfor lovens rammer. Juridisk er det altså tale om at elever får særlige rettigheter knyttet til oppholdstid i landet. Som vi vil komme nærmere inn på nedenfor, er likevel ikke alle nyankomne barn og unge omfattet av disse rettighetene. Barn under skolealder faller ikke under barnehageloven. Fra et faglig ståsted er det ellers viktig å understreke at elevene det er tale om, ikke utelukkende har det til felles at de er relativt nylig ankommet til Norge. Behovet for tilpasset opplæring og språklig tilrettelegging henger sammen med at mange har en bakgrunn knyttet til språk, kultur, tidligere skolegang, traumatiske opplevelser under flukt, usikre framtidsutsikter og så videre som kan gjøre møtet med norsk skole ekstra utfordrende. Samtidig vil vi som de tyske forskerne vi nevnte ovenfor, advare mot å overse at elevene det her dreier seg om, kan ha mye å tilføre skolen, bl.a. i form av andre språklige og kulturelle ressurser, andre livserfaringer, annen motivasjon og annen arbeidsinnsats.

I det følgende vil vi først gi et riss av nyere norsk innvandringshistorie og en oversikt over barn og unge med innvandringsbakgrunn i norsk skole og barnehage i dag, med fokus på nylig ankomne. Deretter vil vi beskrive organiseringen av mottakelsen og undervisningstilbudet for ulike aldersgrupper generelt med utgangspunkt i rettigheter. Her vil vi støtte oss til de rapporter og studier som så langt finnes på dette feltet i Norge. Som det vil framgå, dreier det seg ikke om mange arbeidere, så det er et stort udekket forskningsbehov. Underveis vil vi peke flere konkrete temaer som forskningen bør belyse.

Nyere innvandring til Norge

Det var først med den økonomiske oppgangen på 1960-tallet at Norge ble et land med netto innvandring. Industri og annet næringsliv hadde behov for mer arbeidskraft enn det som var tilgjengelig innenlands, og ønsket utenlandske arbeidere velkommen. Det var framfor alt menn fra Pakistan, Tyrkia og Marokko som kom (Tjelmeland & Brochmann 2003). Etter hvert fulgte familiene etter, og skolene mottok såkalte «fremmedarbeiderbarn». I skoleåret 1972–73 ble den første spesielt tilrettelagte undervisningen for disse elevene igangsatt i Oslo (Sætersdal 1978). Da Statistisk sentralbyrå i 1977 for første gang foretok en landsdekkende registrering av «fremmedspråklige elever» i grunnskolen, var det totale antallet ca. 2 850 (Statistisk sentralbyrå 1978). Definisjonen som ble lagt til grunn, var «innvandrerelever som pga. sin fremmedspråklige bakgrunn får støtteundervisning/morsmålsundervisning» (Statistisk sentralbyrå 1978:11). Urduspråklige elever var den desidert største gruppen med 789 elever, deretter kom elever med engelsk som morsmål, som talte 593 elever.

Stortinget vedtok i 1975 enstemmig en såkalt «innvandringsstopp», som innebar at personer med annet statsborgerskap ikke lenger kunne få arbeidstillatelse i landet. Det ble imidlertid gitt flere dispensasjoner, særlig til personer med etterspurte kvalifikasjoner, og mange kom gjennom ordningen for familiegjenforening. Sammen med en strøm av flyktninger og asylsøkere i de følgende tiår førte dette til en jevn økning i innvandrerbefolkningen.

Etter at Norge ble med i EØS-området i 1994, har det vært en betydelig innvandring til landet, først og fremst fra områder som ble særlig hardt

rammet av finanskrisen fra 2007. Dessuten har det kommet et relativt stort antall flyktninger og asylsøkere fra områder med krig og konflikt, bl.a. Eritrea, Somalia og Irak. I løpet av de siste ti årene er antall innvandrere og barn av innvandrere mer enn fordoblet. Per 1. januar 2015 hadde 15,6 % av den totale befolkning på ca. 5,2 millioner enten selv innvandret (12,9 %) eller var født i Norge av innvandrerforeldre (2,6 %) (Statistisk sentralbyrå 2015). Nær 10 % hadde utenlandsk statsborgerskap. Den største gruppen når det gjelder landbakgrunn, kom fra Polen (nesten 100 000, 12,5 % av innvandrerbefolkningen), den ble fulgt av de svenske og litauiske gruppene, som var nesten like i størrelse (39 000). Personer med bakgrunn i Somalia (37 500), Pakistan (35 000) og Irak (30 000) utgjorde de viktige gruppene med ikke-europeisk bakgrunn. Alt i alt er det anslått at opptil 300 forskjellige innvandrerspråk snakkes, de fleste av dem har riktignok et lite antall brukere (Wilhelmsen et al. 2013). Det er personer med innvandrerbakgrunn i alle norske kommuner, men det er stor variasjon i andelen som de utgjør av befolkningen, Oslo med 32 % ligger på toppen. Den gjennomsnittlige prosentandelen er 14,3 %, og standardavviket er så høyt som 10,4.

Som nevnt i innledningen har det i løpet av det siste året kommet stadig flere asylsøkere til Norge. Bakgrunnen er først og fremst krigshandlingene i Syria, men også uroligheter i Afghanistan og Eritrea har medvirket. Regjeringen regnet i november 2015 med at det innen utgangen av året ville være 30 000–40 000 som hadde bedt om asyl i landet (Regjeringen s.a.) Det endelige tallet ble 31 145 (Utlendingsdirektoratet [2016]). I 2014 var det tilsvarende tallet 11 480 (Utlendingsdirektoratet [2015]). Det er satt i gang forskjellige tiltak for å møte den nye situasjonen, bl.a. er det bevilget 282 millioner ekstra til skolegang for barn og unge som søker opphold i Norge, først og fremst for å finansiere grunnskoleopplæring og videregående opplæring i asylmottak og omsorgssentre.

Barn og unge med innvandringsbakgrunn i barnehage og skole

I det norske utdanningssystemet ansees ca. 12 % av barna i barnehagen å være minoritetsspråklige ved de har som et morsmål som er forskjellig fra norsk og samisk. For skoleverket, som består av grunnskole (klassetrinn 1 til 10, alder fra 6 til 16) og videregående (klassetrinn 11 til 13), finnes det ingen offentlig tilgjengelig statistikk som direkte opplyser om

hvor mange elever som er minoritetsspråklige eller har innvandrerbakgrunn. På landsbasis registreres bare de elevene med et annet morsmål enn norsk eller samisk som har fått vedtak om spesiell språkopplæring pga. av utilstrekkelige norskferdigheter. Oslo følger imidlertid en annen praksis; på nettstedet minOsloskole.no er det statistikk som viser at 40 % av elevene i grunnskolen er minoritetsspråklige (Oslo kommune Utdanningssetaten s.a.).

For landet som helhet har Utdanningsdirektoratet beregnet andelen minoritetsspråklige elever i grunnskole og videregående skole med utgangspunkt bl.a. i befolkningsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå (Utdanningsdirektoratet 2014). Ifølge denne var det per 1. januar 2014 83 820 barn med innvandrerbakgrunn i aldersgruppen 6–15 år i Norge, 51 % av disse var selv født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og hadde fire utenlandsfødte besteforeldre, mens 49 % var norskfødte med innvandrerforeldre. Per 1. oktober 2013 var det 615 327 elever i den norske grunnskolen. Norge har ikke skoleplikt, men opplæringsplikt; praktisk talt alle barn og unge går likevel på skole, og på dette grunnlaget kan man slutte seg til at ca. 13,6 % av grunnskoleelevene enten selv har innvandret eller er barn av innvandrere, det vil si ca. 84 000 elever. I underkant av 45 000 av disse, eller 53 %, fikk undervisning i særskilt norsk etter § 2.8 i opplæringsloven. Av disse igjen mottok ca. 17 000 opplæring i morsmålet, tospråklig fagopplæring eller «annen tilrettelagt opplæring». I de aller fleste tilfellene var det fagopplæring på norsk og morsmålet det var tale om; bare i overkant av 5 000 elever mottok morsmålsopplæring, enten i kombinasjon med tospråklig fagopplæring eller alene (Utdanningsdirektoratet 2014).

I den videregående skolen gikk det i 2013 ca. 200 000 elever, og det anslås at 14 % av disse hadde innvandrerbakgrunn – 10 % hadde selv innvandret, 4 % var barn av innvandrere. Av de ca. 28 000 elevene det er tale om, var bare 600 registrert i tilbud som var spesielt tilrettelagt for innvandrere, bl.a. en ordning der elevene kunne bruke to år på å fullføre det første av de tre årstrinnene (Utdanningsdirektoratet 2014). I tillegg kom 946 elever som deltok i innføringstilbud til videregående, et såkalt 0. år.

Statistikkene vi hittil har referert, forteller ikke noe om nyankomne elever. Verken Statistisk sentralbyrå eller Utlendingsdirektoratet har tall som direkte viser når elevene som selv har innvandret, kom til Norge, og

hvor gamle de var da de kom til landet. Det finnes imidlertid kilder med opplysninger som kan bidra til å tegne et bilde av situasjonen. I norske asylmottak bodde det i 2014 til sammen 14 387 personer, 1 213 av disse var mellom 0 og 5 år, 583 mellom 6 og 10 år, 947 mellom 11 og 17 år. De største gruppene av barn og ungdom kom fra Afghanistan (402), Eritrea (363) og Somalia (274) (Utlendingsdirektoratet s.a.). I november 2015 var det registrert 31 630 beboere i asylmottak, 2 557 var barn i alderen 0 til 5 år, 1 528 i alderen 6 til 10 år og 5 164 i alderen 11 til 17 år. Den største barne- og ungdomsgruppen var stadig de som kom fra Afghanistan, og den var betydelige større enn året før (3 443), deretter fulgte 2 413 fra Syria, 816 fra Irak og 657 fra Eritrea (Utlendingsdirektoratet 2015a).

I 2014 fikk i alt 11 078 personer innvilget oppholdstillatelse i Norge under bestemmelser om familiegjennforening; av disse var 4 638 barn som hadde én eller to foreldre som allerede var bosatt i Norge. Statistikken forteller ikke hvor gamle barna var. De fleste kom fra Somalia (1 157), India (419), Filippinene (340) og Eritrea (283) (Utlendingsdirektoratet 2015c). Totalt 50 403 EU-borgere registrerte seg som innflyttet til Norge, og av disse var 11 160 oppført som familiemedlemmer, en stor andel av de sistnevnte var antakeligvis barn. De fleste var polske statsborgere (4 268), mens den nest største gruppen kom fra Litauen (1 767). Også relativt mange var bulgarske (402) eller latviske (328) statsborgere (Utlendingsdirektoratet 2015b). En studie av utvandring fra Norge i perioden 1971–2011 (Pettersen 2013) viser at innvandreres tilbøyelighet til å forlate landet er beskjeden, særlig blant personer fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa utenfor EU, og blant flyktninger og familiegjennforente. I Norge som i andre land er det riktignok vanlig at et flertall blant de som har innvandret, uttrykker en intensjon om å returnere til hjemlandet, men i de fleste tilfeller blir de værende (Carling et al. 2015). En undersøkelse av ordningen med støtte til flyktninger og familiene deres som har fått opphold i Norge, men som likevel på permanent basis vil returnere til landet de kom fra, viser at det i perioden 2002–2013 bare var ca. 50 personer i gjennomsnitt per år som benyttet seg av tilbudet (Brekke 2014).

Data hentet fra ulike statistiske kilder antyder altså at barn og unge som er kommet til Norge de siste par årene, i hovedsak har bakgrunn fra følgende land: Afghanistan, Eritrea, Polen, Syria og Somalia. Dersom mønstret som er avdekket i studier av innvandreres tilbøyelighet til å flytte

fra landet, holder seg, vil de nevnte gruppene sette sitt preg på nyankomne elever i norsk skole i årene framover. Samtidig er dette avhengig både av begivenheter ute i verden og av norsk innvandringspolitikk.

Nyankomne barn og unges rett til opplæring, organisering av mottakelse og andrespråksopplæring

Det finnes store forskjeller når det gjelder rettigheter til opplæring for nyankomne barn og unge. Avgjørende faktorer er knyttet til alder og rettslig status i landet. Det er bl.a. utviklet ordninger for barn av asylsøkere og enslige mindreårige asylsøkere som på noen områder skiller seg fra rettighetene til nyankomne barn og unge med lovlig opphold (Østberg et al. 2010:309–326). Tabell 1 nedenfor viser en oversikt over rettighetene (og pliktene) til de forskjellige aldersgruppene.

Tabell 1. Oversikt over nyankomne barns rett til opplæring

	Status	Rettigheter/plikter	Lov
>6 år	Opphold og bosatt	Rett til barnehageplass	Barnehageloven
2–6 år	Asylsøker	Ingen rett til barnehageplass, rett til 3 timer aktivitet mandag til fredag i barnebase eller barnehage	Ikke under barnehageloven
>2 år	Asylsøker	Ingen rett til barnehageplass, ingen rett til aktivitet	Ikke under barnehageloven
6–15 år	Opphold og bosatt	Rett og plikt til grunnskoleplass Rett til ekstra opplæringsår	Opplæringsloven § 2-1 Ot.prp. nr. 46
	Asylsøker	Rett og plikt til grunnskoleplass hvis antatt opphold mer enn 3 måneder, rett til ekstra opplæringsår	Opplæringsloven § 2-1 Ot.prp. nr. 46
16–18 år	Opphold og bosatt, grunnskole	Rett til videregående opplæring, rett til inntil to ekstra opplæringsår*	Opplæringsloven § 3-1
	Opphold og bosatt, ikke grunnskole	Rett til grunnskoleopplæring for voksne og unge over 16 år	Opplæringsloven § 4A-1, § 4A-8
	Asylsøker, grunnskole	Rett til videregående opplæring hvis antatt opphold mer enn 3 måneder, rett til inntil to ekstra opplæringsår*	Opplæringsloven § 3-1
	Asylsøker, ikke grunnskole	Rett til grunnskoleopplæring for voksne og unge over 16 år hvis antatt opphold mer enn 3 måneder	Opplæringsloven § 4A-1, § 4A-8

* gjelder ikke elever som går i et innføringstilbud

Som tabell 1 viser, har barn og unge med opphold flere rettigheter til opplæring enn tilsvarende gruppe som søker asyl. Barn under to år har

færrest rettigheter. I det følgende vil vi gjøre rede for disse rettighetene i større detalj, for tilbudene, for hva vi vet om hvordan disse fungerer i praksis, og hvor det trengs mer kunnskap.

Nyankomne barn under skolepliktig alder

Nyankomne barn under skolepliktig alder som har fått opphold, og som har blitt bosatt i en kommune, har rett til barnehageplass. Staten gir et øremerket tilskudd til kommuner og private barnehageeiere slik at de skal kunne gi disse barna et godt barnehagetilbud når familien skal etablere seg i bosettingskommunen etter opphold i mottak. Barn av nyankomne flyktninger anses kun som nyankomne i den første bosettingskommunen etter mottaksperioden, og det innebærer altså at barna mister rettigheter som nyankomne dersom familien flytter til en annen kommune. Tilskuddsordningen omfatter også barn av personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Tilskuddet tilsvarer 15 timer barnehageplass i uka i 8 måneder. Hovedregelen er at barnehagen ansetter en tospråklig assistent, men fylkesmannen kan gi dispensasjon dersom dette ikke er mulig å innfri. Fylkesmannen kan utvide tilskuddsperioden dersom barnehagen tar opp flyktningbarn på permanent basis. Tilskuddet kan imidlertid ikke vare ut over ett år for samme gruppe flyktningbarn og utløses først ved minst tre flyktningbarn. Hvis barnehagen har færre enn tre flyktningbarn, gjelder reglene for ordinært tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i barnehagealder. Barnehagetilbudet kan organiseres som et tilbud kun for flyktningbarn eller som et tilbud der flyktningbarn går i en vanlig barnehage. Tilskuddet kan også brukes til å utvikle språkstimulerende tiltak for nyankomne barn som ikke går i barnehage, gjennom f.eks. å etablere familiesentre (Kunnskapsdepartementet 2011:24–25). Så langt oss bekjent, foreligger det ingen forskning om hvor mange av disse nyankomne barna som går i egne tilbud, og hvor mange som deltar i ordinære barnehagetilbud. Østberg-utvalget stilte spørsmål til NAFO (Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring) om hva de mente var det beste for disse barna, altså om det var et behov for egne tilbud, eller om de tjente på å gå i ordinære barnehager. I sitt svar understrekte NAFO betydningen av at disse barna møter et kompetent personale, og at det derfor var viktig å være åpen for lokale alternativer (Østberg et al. 2010:117). Vi mangler også

kunnskap om opplæringstilbudet til barn fra nyankomne familier som bosetter seg i en annen kommune, og dermed ikke lenger faller inn under tilskuddsordningen for nyankomne.

Barn av asylsøkere har ikke rett til barnehageplass etter barnehageloven, fordi de ikke er bosatt i en kommune (Barnehageloven 2013:§ 12a). Hvis disse barna er mellom to og seks år gamle, har de likevel rett til et tilrettelagt tilbud på minimum tre timer per dag fra mandag til fredag. Tilbudet kan enten gis i en egen barnebase ved mottaket, eller gjennom kjøp av barnehageplass eller lignende (Justis- og beredskapsdepartementet 2006:17). Barnebaser er ikke underlagt barnehageloven, og det finnes ingen retningslinjer for disse basene annet enn at mottaket skal ansette en person med minst toårig barnefaglig kompetanse med barnebaser som ett av sine ansvarsområder (Justis- og beredskapsdepartementet 2006:11). I forskningsprosjektet «Små barns hverdager i asylmottak» gjennomført av NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) oppsummerer Marie Louise Seeberg (2007:40) det pedagogiske tilbudet og barnas hverdag på følgende måte: «[m]anglende plass til lek, manglende pedagogiske tilbud, avbrudd og uforutsigbarhet, dårlige boforhold og fattigdom» (se også Bagge et al. 2006; Seeberg et al. 2006, 2009). Hun mener at barnehagen i en norsk kontekst er en viktig barndomsarena, men at asylbarna ikke får tilgang til denne pga. innvandringspolitiske hensyn.

I stortingsmeldingen *En helhetlig integreringspolitikk* (Meld. St. 6 [2012–2013] 2012:48) blir barnehagen beskrevet som «en viktig barndomsarena og det første trinnet i utdanningssystemet. Den skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, samtidig som den skal fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling». Når asylsøkende barn under to år og store deler av de mellom to og seks år ikke får tilgang til denne arenaen, kan det se ut som at asylpolitiske hensyn er viktigere enn barnas behov, slik også Seeberg påpekte. I den samme stortingsmeldingen står det også at «[b]arn og unge som bor i asylmottak har begrensede muligheter til aktivitet og lek», og at de vil kunne preges av usikkerheten foreldrene deres lever under (Meld. St. 6 [2012–2013] 2012:58). Det norske Barneombudet så vel som den internasjonale rettighetsorganisasjonen Redd Barna hevder at norsk politikk kan være i strid med FNs barnekonvensjon, som forplikter oss til å gi barn som trenger det, beskyttelse (Barneombudet 2013, Redd Barna 2013). Med

«barn» forstås alle som er under 18 år. Redd Barna har videre kritisert stortingsmeldingen *Barn på flukt* (Meld. St. 27 [2011–2012] 2013:4) for å være «laget helt uten medvirkning fra de som vet aller best hvordan det er å være barn som søker asyl». I 2013 leverte de derfor rapporten *En alvorlig stor melding* til Stortinget etter å ha intervjuet 132 asylbarn fra Kristiansand i sør til Tromsø i nord (Redd Barna 2013). Vi etterlyser mer forskning som setter søkelys på opplæringsmuligheter for asylbarn under skolepliktig alder, innenfor dagens regelverk og i samarbeid med aktørene som har ansvar for denne gruppen.

Nyankomne barn og unge i grunnskolealder

Som det framgår av tabell 1, har alle nyankomne barn i grunnskolealder rett og plikt til grunnskoleopplæring (Opplæringslova 1998:§ 2-1). Loven skiller med andre ord ikke mellom nyankomne som har fått opphold og bosetting, og nyankomne som er asylsøkere, foruten at det for den sistnevnte gruppen må være sannsynlig at de vil oppholde seg i Norge i mer enn tre måneder (Ot.prp. nr. 46 [1997–1998] 1998). Som alle elever i norsk grunnskole, har også disse elevene rett til å få opplæring tilpasset sine behov (Opplæringslova 1998:§ 1-3). De har rett til å gå på nærskolen, med mindre de velger å takke ja til et innføringstilbud som er lagt til en annen skole (§ 8-1). Kommunen kan innvilge elever et ekstra opplæringsår etter samtykke fra elevenes foresatte.

Opplæringsloven gir ikke rett til noen form for spesialbehandling for elever bare fordi de kommer fra en språklig minoritet, dvs. at de ikke har norsk eller samisk som morsmål. For å være kvalifisert for særskilt norskopplæring må det ved en egen kartlegging gjøres sannsynlig at eleven ikke har god nok norskferdigheter til å følge vanlig undervisning i skolen. Om nødvendig har han eller hun også rett til morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Denne retten er nedfelt i opplæringslovens § 2.8 for grunnskolen og § 3.12 for den videregående skolen.

Ifølge loven gjelder retten inntil eleven har «tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen» (Opplæringslova 1998); det er altså ingen tidsbegrensning. Som vi ser, står det «den vanlege opplæringa i skolen» og ikke «den vanlege opplæringa i norsk». Dette kan tolkes som at lovgiverne har forstått at mangelfulle ferdigheter i skolens undervisningsspråk ikke bare gjør det vanskelig å få utbytte av under-

visningen i norsk, men også i andre fag. Samtidig tyder lovteksten på at man har ment at det særlig er i norskfaget at eleven får problemer, for det er først og fremst rett til spesiell opplæring i norsk som gis. Og faktisk er det slik at de fleste elevene som får særskilt norskopplæring, følger ordinær undervisning i de øvrige fagene. Det kan likevel argumenteres for at fag som samfunnsfag og naturfag er minst like språklig krevende som norskfaget (Roe 2013; Rambøll Management 2016), og at retten til en språklig særskilt tilrettelagt opplæring også burde gjelde disse fagene. Prinsippet om at alle lærere må være norsklærere (Utdannings- og forskningsdepartementet 2003), har for så vidt slått igjennom i norsk skole i og med at det å kunne lese, skrive og bruke språket muntlig i læreplanverket Kunnskapsløftet beskrives som grunnleggende ferdigheter og omtales i læreplanene for alle fag (Kunnskapsdepartementet 2006; Utdanningsdirektoratet 2012). Dette er likevel allmenne bestemmelser, så en lovtekst som gjelder behov hos en spesiell elevgruppe, burde eksplisitt ha reflektert at elever med begrensede norskerferdigheter vil trenge særskilt språklig tilrettelegging av undervisningen ikke bare i norsk.

Tidligere fulgte elever med behov for særskilt norskopplæring en egen læreplan i faget Norsk som andrespråk og kunne få sluttvurdering med karakter, men denne planen ble avvirket i 2006. I dag kan kommunene velge mellom å tilby tre alternativer, enten opplæring etter læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter, opplæring med tilpasning av læreplanen for det ordinære norskfaget eller en lokalt tilpasset læreplan med utgangspunkt i nasjonale læreplaner. Læreplanen i grunnleggende norsk er en aldersuavhengig plan inndelt i tre kompetansenivåer, og elevene skal overføres til vanlig norskundervisning når de ansees å ha nådd nivå tre. Det er ingen sluttvurdering i dette faget, og det gis ikke karakterer. De fleste kommunene bruker denne planen, men de fleste minoritets elevene får opplæring etter den ordinære norskplanen med tilpasningen, siden Oslo, der majoriteten av elevene finnes, har valgt bare å benytte dette alternativet (jf. Utdanningsdirektoratet [2016]).

I tillegg til særskilt norskopplæring kan elever som ikke har tilstrekkelige ferdigheter i norsk ha rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge deler (Opplæringslova 1998:§ 2.8). Hvis det mangler kompetent personale ved skolen, kan opplæringen legges til en annen skole, eller hvis det heller ikke er mulig, skal kommunen gi annen form for tilpasset opplæring så langt det er mulig. Fram til 1997

hadde alle grunnskoleelever med foreldre som hadde et annet morsmål enn norsk eller samisk, rett til morsmålsopplæring. I dag er læreplanen Morsmål for språklige minoriteter en overgangsplan, dvs. at eleven bare skal få opplæring i morsmålet inntil han eller hun har tilfredsstillende kompetanse i norsk, og det gis ikke karakterer i faget. Tall fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI) viser at det siden 2010–2011 har vært en nedgang med 30 prosent i andel elever som mottar morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring. Det er grunn til å anta at dette ikke skyldes redusert pedagogisk behov, men blant annet henger sammen med mangel på morsmålslærere (Rambøll Management 2016). Selv om det stadig er viktig å rekruttere tospråklige lærere, er det også behov for mer kunnskap om måter å inkludere nyankomnes flerspråklige ressurser i den ordinære undervisningen (se f.eks. Danbolt & Hugo 2012; Dewilde u.u.-a, u.u.-b; Laursen 2013; Laursen & Mogensen 2016; Nergård 2013).

Skoleeier har lovfestet rett til å organisere opplæringen for nyankomne elever i egne grupper, klasser eller skoler, i tillegg til at de har mulighet til å avvike fra fag- og timefordelingen og læreplaner for elever som deltar i et innføringstilbud (Endringer i opplæringslovene 2012). Elever og deres foresatte kan imidlertid velge å takke nei til et innføringstilbud og si ja til et ordinært opplæringstilbud. I slike tilfeller har elever rett til særskilt språkopplæring dersom de ikke har tilstrekkelige norskferdigheter til å følge den ordinære opplæringen (Opplæringslova 1998:§§ 2-8 og 3-12). Vi har ingen detaljert oversikt over hvor vanlig det er å velge bort et innføringstilbud, men i Rambøll Managements evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud oppgir 48 % av 348 grunnskole- rektorer at det aldri har skjedd at elever og foresatte har takket nei til et slikt tilbud (Rambøll Management 2016). Både elever, lærere og rektorer som er intervjuet i forbindelse med undersøkelsen, mener at særskilte innføringsklasser er en god modell for opplæring av nyankomne minoritetsspråklige elever (Rambøll Management 2016:61). Likevel er det behov for mer kunnskap om hvordan nyankomne elever opplever å gå i en innføringsklasse sammenlignet med å gå i ordinære klasser. Dessuten er det viktig å få belyst hvordan overgang fra innføringstilbud til vanlig undervisning arter seg (jf. for eksempel Axelsson & Nilsson 2013).

I forbindelse med gjennomgangen av organiseringen av særskilte opplæringstilbud for nyankomne barn, så Østberg-utvalget (Østberg et al. 2010:236) følgende alternativer: nyankomne elever gis opplæring i ordi-

nære klasser ved nærskolen, nyankomne gis opplæring i innføringsklasser ved nærskolen, nyankomne elever gis opplæring i innføringsklasser ved en skole i kommunen som har et spesielt ansvar, nyankomne elever gis opplæring i en innføringsklasse ved en egen innføringsskole. De fant imidlertid at mange skoleeiere praktiserer ordningen der nyankomne går rett inn i ordinære klasser, i tillegg til at de får et tilbud i særskilt språkopplæring. Utvalget registrerte også elever som satt i ordinære klasser uten å få et tilfredsstillende tilbud om særskilt språk- eller annen fagopplæring, og påpeker at elevene blir satt i en svært vanskelig situasjon. De tolker situasjonen som at en slik organisering ofte begrunnes med hensyn til inkludering, istedenfor tilbud i egne separate grupper, men at det er en risiko for at opplæringen ikke blir tilfredsstillende. I utvalgets drøfting balanseres med andres ord hensynet til inkludering og fellesskoleprinsippet mot hensynet til læringsbetingelser (se Hilt & Bøyum 2015:187–191 for en nærmere diskusjon om inklusjonens grenser). Thorshaug & Svendsen (2014:8) rapporterer at flere ledere og lærere etterlyser nasjonale føringer for innholdet i innføringsklasser, og da særlig når det gjelder krav til sluttvurdering og rutiner for eventuell forlengelse av innføringstilbudet. I den nevnte evalueringen utført av Rambøll Management (2016) kom det også fram ønske om en egen læreplan for tilbudet. Line Torbjørnsen Hilt (2016) rapporterer fra en studie av to innføringsklasser i den videregående skolen og diskuterer hvordan prinsippet om ansvar for egen læring (the self-managerial learner) kan få negative konsekvenser ikke bare for elevenes faglige utvikling og framtidsmuligheter, men også for mulighetene for å lykkes sosialt.

Nyankomne unge i videregåendeskolealder

Med utgangspunkt i hvilke rettigheter til opplæring nyankomne unge i videregåendeskolealder har, kan vi skille mellom fire grupper (se tabell 1): unge med opphold og bosetting som har fullført grunnskole, unge med opphold og bosetting som ikke har fullført grunnskole, barn av asylsøkere eller enslige mindreårige asylsøkere som har fullført grunnskole og som etter all sannsynlighet vil bo i Norge i mer enn tre måneder, og barn av asylsøkere eller enslige mindreårige asylsøkere som ikke har fullført grunnskole og som etter all sannsynlighet vil bo i Norge i mer enn tre måneder.

Alle elever som har fullført grunnskolen eller tilsvarende, har rett til videregående opplæring. Ungdommer som er nye i Norge, og som har lovlig opphold, har rett til videregående opplæring dersom de har minst ni års skolegang fra utlandet, eller har kunnskaper og ferdigheter på nivå med norsk grunnskole (Opplæringslova 1998:§ 3-1). Elever i videregående skole som ikke har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den ordinære undervisningen, har rett til særskilt språkopplæring etter opplæringslovens § 3-12. Det er fylkeskommunene som eier de videregående skolene, og de kan velge om å gi tilpasset opplæring etter de tre samme alternativene for grunnskolen beskrevet i forrige delkapittel, dvs. læreplan i grunnleggende norsk, ordinær læreplan i norsk med tilpasninger, eller en lokalt utviklet læreplan. I tillegg eksisterer det også en egen læreplan i norsk for elever i videregående skole med kort botid i Norge (Utdanningsdirektoratet 2013). Den sistnevnte læreplanen ble utarbeidet etter sterke reaksjoner fra forskere og Skole-Norge da avskaffelsen av norsk som andrespråk som fag førte til at for mange nyankomne elever ikke besto norskeksamen (Berge 2009; Bore 2009; Lam 2009). Læreplanen hadde først status som midlertidig (1.8.2013–31.7.2016), noe som førte til mye usikkerhet. Den ble permanent 1.8.2016 (Forskrift til opplæringslova 2006:§ 1-17). Elever med botid inntil seks år, har rett til å følge læreplanen. Planen er likeverdig med den ordinære læreplanen i norsk, men har et særlig fokus på språkinnlæring. Lærere framhever særlig muligheten for å gå opp til eksamen og gi standpunkt karakterer som positivt (Rambøll 2016:30).

Arbeidet med utvikling av en lokal læreplan for innføringstilbud i Hordaland fylkeskommune er også verdt å trekke fram (Rambøll 2016:29). En egen prosjektgruppe har laget egne planer for fagene norsk, samfunnsfag, engelsk, matematikk, naturfag og kroppsøving, med kompetansemål i hvert fag og to nivåer innenfor de fem grunnleggende ferdigheter. Etter å ha blitt pilotert i to innføringsklasser i 2014–2015 blir læreplanene brukt i alle innføringsklasser i fylket (Hordaland fylkeskommune 2015).

Nyankomne elever i videregående har også rett til inntil to år ekstra opplæring. Elever som går i et innføringstilbud, bruker av sin rett til tre års opplæring i videregående skole og har dermed ikke automatisk rett til å få utvidet opplæringstiden. Fylkeskommunene kan imidlertid velge å tilby et ekstra år utenfor tilbudsstrukturen, et såkalt år 0 (Utdanningsdirektoratet 2016:6). Siden elever som får denne opplæringen,

ikke registreres i offisiell skolestatistikk, har vi ikke tall for hvor mange som omfattes av ordningen. Rambøll Management (2016) registrerer imidlertid at den finnes i flere fylker, og at elever som har ekstra store utfordringer med å lære norsk, i noen tilfeller får benytte seg av denne muligheten over flere år.

Ungdom som er eldre enn 16 år, men mangler grunnskoleopplæring, har – uavhengig av oppholds- og bosettingsstatus – rett til grunnskoleopplæring etter opplæringsloven § 4A-1, også kalt *grunnskoleopplæring for voksne*. Mange benytter seg av denne muligheten. De har også rett til spesialundervisning, men ikke særskilt språkopplæring (§ 4A-2). En av grunnene til dette er at voksenopplæring opprinnelig ikke er tilrettelagt for opplæring av nyankomne, men for voksne generelt. Lederne og lærerne som Thorshaug & Svendsen (2014:8) intervjuet, kalte denne bestemmelsen for en systemsvikt. Flere ønsker en endring av regelverket, mer tilpasset behovene. Nylig ble § 4A-1 endret slik at kommuner og fylkeskommuner kan samarbeide om opplæringen av nyankomne ungdommer som er i videregående skolealder, men som trenger grunnskoleopplæring. En særlig pådriver for lovendringen er Larvik kommune og Thor Heyerdahl videregående skole, som i flere år har samarbeidet om en forsøksordning med dispensasjon fra opplæringsloven med «kombinasjonsklassen», der elever kan ta grunnskoleeksamen på nytt, samtidig som de går på videregående skole sammen med jevnaldrende (Vestfold kommune 2015).

Som nevnt ovenfor har alle elever med opphold og bosetting som har gått i en norsk ungdomsskole, krav på å få et vitnemål som gir dem rett til å søke seg inn på videregående skole. Dette regelverket viser seg å være til hinder for elever med lite skolebakgrunn fra hjemlandet og som kommer til Norge sent i grunnskoleløpet. Elevene som har gått en kort periode (noen uker eller måneder) i norsk ungdomsskole og kanskje får et vitnemål uten karakterer, har likevel rett til å søke seg inn på videregående skole, men vil ikke ha tilstrekkelige språklige ferdigheter og fagkunnskaper til å følge undervisningen. I tillegg fratar et vitnemål dem for muligheten til å søke seg inn på grunnskoleopplæring for voksne. Thorshaug & Svendsen (2014:8) spør om det er behov for minstekrav i norsk for inntak til videregående skoleopplæring, noe som vil kunne øke elevenes muligheter til å lykkes. De er likevel skeptiske til å redusere disse elevers rett til videregående skole, fordi det bl.a. bryter med

prinsippet om likebehandling. De foreslår fortsatt rett til grunnskoleopplæring for voksne med videregående skole. Uansett vil elevgruppen kreve tilstrekkelig lærerkompetanse, ressurser og prioriteringer. Det er for eksempel lite bruk av morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring (Rambøll Management 2016).

Ungdom som er over grunnskolealder, og som ikke har fått avklart sin oppholdsstatus i Norge, har lovfestet rett til grunnskoleopplæring for voksne og videregående opplæring hvis det er sannsynlig at de vil bo i Norge i mer enn tre måneder. Dersom de ikke får oppholdstillatelse, har de rett til å fullføre skoleåret (jf. Opplæringslova 1998:§ 4A-1, § 3-1).

En spesiell sårbar gruppe er enslige mindreårige flyktninger, som er barn og unge under 18 år som kommer til Norge og søker asyl uten foreldre eller andre med foreldreansvar (Utlendingsdirektoratet 2016). Lutine de Wal Pastoor (2016:215) understreker at utfordringene denne gruppen møter, ikke uten videre kan sammenlignes med utfordringene til minoritets elever generelt møter i norsk skole. Hun peker på flere risikofaktorer som har innvirkning på deres psykiske helse og på hvordan de fungerer på skolen: lite eller avbrutt tidligere skolegang, kort botid i Norge, manglende kunnskap om norsk språk og kultur, å være i landet uten familie eller annet sosialt nettverk, og traumatiserte opplevelser fra før eller under flukten, i tillegg til eksilrelatert stress (se også Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress s.a.). På bakgrunn av en større kvalitativ studie om enslige unge flyktninger framhever Pastoor (2016:214–2015) behovet for «en flyktningkompetent skole» der personalet er bevisst sin faglige og psykososiale rolle i møte med flyktning ungdom (jf. Pastoor 2015).

Konklusjon

Som det har framgått i artikkelen, finnes det begrenset forskning fra Norge med et spesifikt fokus på nyankomne og deres særegne behov. Det vi vet, er for det meste kommet fram gjennom utredninger og kartlegginger av rettigheter og situasjonsbeskrivelser for asylbarn i barnehagealder (Bagge et al. 2006; Seeberg et al. 2006; Seeberg 2007; Seeberg et al. 2009; Berg & Trondstad 2015) og skolealder (Valenta 2009; Sletten & Engebrigtsen 2011; Bachmann et al. 2015), samt ungdommer med kort botid i norsk skole (Thorshaug & Svendsen 2014). Rapportene har pekt på utestengelse

av visse barne- og ungdomsgrupper fra opplæringsinstitusjoner på grunn av integreringspolitiske beslutninger, og de til dels kummerlige forhold særlig små barn lever under på asylmottakene. Når det gjelder nyankomne elever med lite skolebakgrunn og deres møte med norsk skole, har rapporter pekt på en manglende helhetlig oppfølging særlig av disse ungdommene, noe som igjen er til hinder for mulighetene deres til å lykkes i den norske skolen og i det norske samfunnet generelt. I tillegg til forskningsbehovene pekt på ovenfor, avslutter vi med å understreke viktigheten av å anerkjenne de nyankomnes potensial, og behovet for å ta dette på alvor i opplæringen og forskningen framover.

Om forfattere

Joke Dewilde, ph.d., postdoktor, Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo

Adresse: Postboks 1072 Blindern, 0316 Oslo

E-post: j.i.dewilde@ils.uio.no

Telefon: +47 481 86 402

Lars Anders Kulbrandstad, professor, Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap, Høgskolen i Hedmark

Adresse: Postboks 4010 Bedriftssenteret, 2306 Hamar

E-post: lars.kulbrandstad@hihm.no

Telefon: +47 62 51 76 42

Litteraturliste

Axelsson, Monica & Jenny Nilsson 2013:
«Welcome to Sweden ...» Newly arrived students' experiences of pedagogical and social provisions in introductory and regular classes. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 6(1), 137–163.

Bachmann, Kari, Bergem, Bjørn G. & Arild Hervik 2015: Grunnskoleopplæring til barn og unge som bor i asylmottak og omsorgssentre. En undersøkelse av tilskuddsordningen til grunnskoleopplæring

til barn og unge som bor i asylmottak og omsorgssentre. Rapport nr. 1516. Lokalisert på <http://www.udir.no/globalassets/opplaring-til-barn-og-unge-som-bor-i-asylmottak-og-omsorgssentre.pdf>.

Bakken, Anders 2007: Virkninger av tilpasset språkopplæring for minoritetsspråklige elever: En kunnskapsoversikt. *Norwegian Social Research (NOVA Rapport 10, 2007)*. Lokalisert på http://www.hioa.no/content/download/45817/676460/file/2646_1.pdf.

- Bagge, Cecilie M., Enger, Truls A. & Marie L. Seeberg 2006: Hjemme hos barn som bor i asylmottak. *Barnehagefolk*, 22(3), 60–65.
- Barnehageloven 2013: *Lov om barnehager (barnehageloven)*, LOV-1995-05-05-19. Lokalisert på <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>.
- Barneombudet 2013: Rett til barnehageplass uavhengig av oppholdsstatus. Lokalisert på <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2013/09/Rett-til-barnehageplass-uavhengig-av-oppholdsstatus.pdf>
- Benholz, Claudia, Frank, Magnus, & Constanze Niederhaus (red.) 2016: *Neu Zugewanderte Schülerinnen und Schüler – eine Gruppe mit besonderen Potentialen. Beiträge aus Forschung und Schulpraxis*. Münster & New York: Waxmann.
- Berg, Berit & Kristian Rose Trondstad 2015: *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. Lokalisert på http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/Laevekar_2015_WEB.pdf
- Berge, Anne Lene 2009: Norsk for alle? Minoritetsspråklige elever i Kunnskapsløftet. Åpent brev til kunnskapsminister Bård Vegard Solhjell og forsknings- og utdanningsminister Tora Aasland. *Norsklæreren*, 34(1), 50–52.
- Bore, Marie Rein 2009: Lærere frykter at mange vil stryke i norsk. *Stavanger Aftenblad*, 10.12.2009, 7.
- Brekke, Jan-Paul 2014: *Tilbakevending fra Norge. Historikk, omfang og videreutvikling 2002–2013*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Carling, Jørgen, Bolognani, Marta, Erdal, Marta Bivand, Ezzati, Rojan Tordhol, Oeppen, Ceri, Paasche, Erlend, Pettersen, Silje Vane & Tove Heggli Sagmo 2015: *Possibilities and Realities of Return Migration*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO).
- Danbolt, Anne Marit Vesteraas & Bente Booth Hugo 2012: Flerspråklighet som ressurs. I: Engen, Thor Ola & Peder Haug (red.), *I klasserommet: studier av skolens praksis*. Oslo: Abstrakt. 83–101.
- Dewilde, Joke u.u.-a: Multilingual young people as writers in a global age. I: Wedin, Åsa, Paulsrud, BethAnne, Rosén, Jenny & Boglárka Straszer (red.), *Translanguaging and Education: New perspectives from the field*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Dewilde, Joke u.u.-b: «Det er bare i hjertet mitt.» Portrett av en transspråklig ungdom som diktskriver. *Skandinaviske Sprogstudier*.
- Endringer i opplæringslovene 2012: *Lov om endringer i opplæringslova og privatskolelova (undervisningskompetanse m.m.)*. Kunnskapsdepartementet: Kunnskapsdepartementet Lokalisert på <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2012-06-22-53>
- Forskrift til opplæringslova 2006: *Forskrift til opplæringslova FOR-2006-06-23-724* Kunnskapsdepartementet.
- Hilt, Line Torbjørnsen 2016: «They don't know what it means to be a student»: inclusion and exclusion in the nexus between 'global' and 'local'. *Policy Futures in Education*, 1–21.
- Hilt, Line Torbjørnsen & Steinar Bøyum 2015: Kulturelt mangfold og intern eksklusjon. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 3–4, 181–193.
- Hordaland fylkeskommune 2015: Læreplan for innføringsklassene i Hordaland – med veiledning og skjema for vurdering. Lokalisert på <http://docplayer.me/584607-Lokal-laereplan-for-innforingsklassene-i-hordaland.html>.
- Hyltenstam, Kenneth, Brox, Ottar, Engen, Thor Ola, & Anne Hvenekilde 1996: Tilpasset språkopplæring for minoritetselever: Rapport fra konsensuskonferanse, Leangkollen hotell- og konferansesenter, Asker 9.–10. januar 1996. Oslo: Norges forskningsråd.
- Justis- og beredskapsdepartementet 2006: *Kravspesifikasjon til driftsreglementet Dokument-ID 2016-01-15-JD*. Lokalisert på <https://www.yumpu.com/no/document/view/47771252/kravspesifikasjon-til-driftsreglementet-udi/7>
- Kunnskapsdepartementet 2006: Læreplanverket for Kunnskapsløftet (Midlertidig utg. juni 2006). Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Kunnskapsdepartementet 2011: *Statstilskudd på barnehageområdet*. (Rundskriv F-01-11). Lokalisert på <https://www.regjeringen.no/>

- no/dokumenter/rundskriv-f-01-11-statstilskudd-pa-barne/id645754/
- Lam, Whyon 2009: Bestilt frafall i videregående skole. *Klassekampen* 30.05.2009, 29.
- Laursen, Helle Pia 2013: *Literacy og sproglig diversitet*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Laursen, Helle Pia & Naja Dahlstrup Mogens 2016: Timespacing competence: Multilingual children's linguistic worlds. *Social Semiotics*, 1–18.
- Meld. St. 6 (2012–2013) 2012: *En helhetlig integreringspolitikk Mangfold og fellesskap*. [Oslo]: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet Lokalisert på <http://www.regjeringen.no/en/dep/bld/documents/propositions-and-reports/white-papers-/2012-2013/meld-st-6-20122013.html?id=705945>
- Meld. St. 27 (2011–2012) 2013: *Barn på flukt*. [Oslo]: Justis- og beredskapsdepartementet Lokalisert på <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/barn-pa-flukt/id684825/>
- Nergård, Mette Elisabeth 2013: Arbeid med grammatikk i det flerspråklige klasserommet. I: Bjarnø, Vibeke, Nergård, Mette Elisabeth & Finn Aarsæther (red.), *Språklig mangfold og læring. Didaktikk for flerspråklige klasserom*. Oslo: Gyldendal akademisk. 71–100.
- OECD 2010: Closing the gap for immigrant students: policies, practice and performance. Paris.
- Opplæringslova 1998: *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova)*. Oslo: Kunnskapsdepartementet Lokalisert på <http://www.lovdatabank.no/all/nl-19980717-061.html>
- Oslo kommune Utdanningsetaten s.a.: *minOsloskole.no*. Lokalisert 19.11.2015, på <http://minosloskole.no>
- Ot.prp. nr. 44 (1999–2000) 2000: *Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova) m.m.* Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet Lokalisert på <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-44-1999-2000-/id586147/>
- Ot.prp. nr. 46 (1997–1998) 1998: *Om lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova)*. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet Lokalisert på [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-46-1997-98-/id158981/?-q=&ch=5#KAP5-1-3](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-46-1997-1998-/id158981/?-q=&ch=5#KAP5-1-3)
- Pastoor, Lutine de Wal 2015: The Mediational role of schools in supporting psychosocial transitions among unaccompanied young refugees upon settlement in Norway. *International Journal of Educational Development*, 41, 245–254. Lokalisert 25.08.2016 på <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738059314001060>
- Pastoor, Lutine de Wal 2016: Enslige flyktningers psykososiale utfordringer: Behovet for en flyktningkompetent skole. I: Øverlien, Carolina, Hauge, Mona-Iren & Jon-Håkon Schulz (red.), *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget. 200–219.
- Pettersen, Silje Vatne. 2013: *Utvandring fra Norge 1971–2011*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Prop. 84 L (2011–2012) 2012: *Endringer i opplæringslova og privatskolelova (undervisningskompetanse m.m.)* [Oslo]: Kunnskapsdepartementet Lokalisert på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/prop/2011-2012/prop-84-l-20112012/3.html?id=678179>
- Rambøll Management 2016: *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*. Oslo. Lokalisert på <http://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/evaluering-av-sarskilt-sprakopplaring-2016.pdf>
- Redd Barna 2013: *En alvorlig stor melding. Fra barn som søker asyl i Norge*. Lokalisert, på <http://www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barn-i-norge/asyl-og-flyktningbarn>
- Regjeringen s.a.: *Asylsituasjonen*. Lokalisert 19.11. 2015, på <https://www.regjeringen.no/no/tema/asylsituasjonen/id2459233/>
- Roe, Astrid 2013: Lesing. I: Marit Kjærnsli & Rolf V. Olsen (red.), *Fortsatt en vei å gå : norske elevers kompetanse i matematikk, naturfag og lesing i PISA 2012*. Oslo: Universitetsforlaget. 37–260.
- Seeberg, Marie L. 2007: Utenfor den nasjonale kroppen: barn/asylsøker. *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning*, 2, 35–48.

- Seeberg, Marie L., Bagge, Cecilie M. & Truls A. Enger 2006: Småbarn i asylmottak. *Norges Barnevern*, 83(3), 19–29.
- Seeberg, Marie L., Bagge, Cecilie M. & Truls A. Enger 2009: No place: Small children in Norwegian asylum-seeker reception centre. *Childhood*, 3, 395–411.
- Sletten, Mira Aaboen & Ada I. Engebrigtsen 2011: Kartlegging av opplæringstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og barn av asylsøkere. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring [NOVA]. Lokalisert, på http://www.nova.no/as-set/4915/1/4915_1.pdf
- Statistisk sentralbyrå 1978: Utdanningsstatistikk. Grunnskoler. 1. oktober 1977. Oslo.
- Statistisk sentralbyrå 2015: *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2015*. Lokalisert 18.11.2015, på <https://www.ssb.no/innvbf/>
- Sætersdal, Barbro 1978: *Innvandrerne og barna deres*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thorshaug, Kristin & Stina Svendsen 2014: Helhetlig oppfølging. Nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinnelseslandet og deres opplærings situasjon. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Tjelmeland, Hallvard & Grete Brochmann 2003: *Norsk innvandringshistorie. Bind 3: I globaliseringens tid 1940–2000*. Oslo: Pax Forlag.
- Undervisningsministeriet 2013: *Lov om uddannelser til højere handelseksamen (hxx) og højere teknisk eksamen (htx)*. København: Undervisningsministeriet Lokalisert på <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=158238>
- Utdannings- og forskningsdepartementet 2003: *Gi rom for lesing!: Strategi for stimulering av lesefærdighet 2003–2007*. Oslo: Departementet.
- Utdanningsdirektoratet 2012: *Rammeverk for grunnleggende ferdigheter*. Lokalisert på http://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/lareplangrupper/rammeverk_grf_2012.pdf
- Utdanningsdirektoratet 2013: *Midlertidig fastsatt læreplan i norsk for elever i videregående opplæring med kort botid i Norge*. Lokalisert, på <http://www.udir.no/kl06/nor9-01/>
- Utdanningsdirektoratet 2014: *Statistikk over innvandrere i grunnsopplæringen 2014*. Oslo.
- Utdanningsdirektoratet 2016: *Veileder: Innføringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever*. Lokalisert 05.08.2016, på <http://www.udir.no/kl06/nor9-01/>
- Utdanningsdirektoratet 2016: *Grunnskolens informasjonssystem (GSI). Særskilt språkopplæring for minoritetsspråklige elever*. Hele landet 2015. Lokalisert 22.08.2016 på <https://gsi.udir.no/application/main.jsp?languageId=1>
- Utlendingsdirektoratet 2015a: *Beboere i asylmottak etter statsborgerskap og aldersgruppe (2015)*. Lokalisert 12.12. 2015, på <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/mottaksbefolkning-antall-beboere-i-mottak-etter-statsborgerskap-og-alder-2015/>
- Utlendingsdirektoratet 2015b: *EØS-registreringer etter statsborgerskap og formål (2014)*. Lokalisert 10.12. 2015, på <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/antall-eos-registreringer-etter-statsborgerskap-og-formal-2014/>
- Utlendingsdirektoratet 2015c: *Førstegangs familieinnvandringstillatelser etter søkerens statsborgerskap og relasjon til personen i Norge (2014)*. Lokalisert 09.12.2015 på <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/antall-familieinnvandringstillatelser-forstegangs-etter-sokerens-statsborgerskap-og-relasjon-til-personen-i-norge-2014/>
- Utlendingsdirektoratet [2015]: *Asylsøknader etter statsborgerskap og måned (2014)*. Lokalisert 19.11. 2015 på <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-etter-statsborgerskap-og-maned/>
- Utlendingsdirektoratet [2016]: *Asylsøknader etter statsborgerskap og måned (2015)*. Lokalisert 22.08. 2016 på <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-etter-statsborgerskap-aldersgruppe-og-kjonn/>
- Valenta, Marko 2009: *Asylsøkerbarns rett til skole. Kartlegging av skoletilbudet til asylsøkerbarn*. Lokalisert på http://samforsk.no/SiteAssets/Sider/publikasjoner/Asylsøkerbarns_rett.pdf

- Vestfold fylkeskommune 2015: *Lovendring etter åtte år!* Lokalisert 05.08.2016 på <https://www.vfk.no/Aktuelt/Lovendring-etter-atte-ar/>
- Wilhelmsen, Marit, Holth, Bjørn Are, Kleven, Øyvind & Terje Risberg 2013: *Minoritetspråk i Norge. En kartlegging av eksisterende datakilder og drøfting av ulike fremgangsmåter for statistikk*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Øberg, Steffen Pedersen 2015: Kunnskapsministeren varsler ekstraordinære tiltak for å gi skoletilbud til asylbarna. *Aftenposten*. Lokalisert på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Kunnskapsministeren-varsler-ekstraordinare-tiltak-for-a-gi-skoletilbud-til-asylbarna-8278285.html>
- Østberg, Sidsel, Ajnadzic, Hasan, Bigestans, Aina, Gjul, Sølvi Ona, Kumar, Rita, Smith, Pernille Pettersen, Al-Raho, Bashar, Bollinder, Agneta, Grønvold, Nina Tangnæs, Labahå, Bodil, Vederhus, Håvard, Bakken, Anders, Borthen, Petter de Presno, Jagmann, Helge & Arne Rekdal Olsen. 2010: *Mangfold og mestring. Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet* (NOU 2010:7). Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning. Lokalisert på <https://www.regjeringen.no/contentassets/4009862a-ba8641f2ba6c410a93446d29/no/pdf-s/nou201020100007000dddpdfs.pdf>